

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра обліку і оподаткування

На правах рукопису

ЛІНЧУК КАТЕРИНА ОЛЕКСІВНА

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ТА
РУХУ ПАЛЬНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ**

Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
ГРУДЗЕВИЧ ЮЛІЯ ІГОРІВНА,
кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ___
засідання кафедри обліку і оподаткування
від 04.12.2025 р.

Завідувач кафедри
_____ проф. Садовська І. Б.

ЛУЦЬК – 2025

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет економіки та управління
Кафедра обліку і оподаткування
Другий (магістерський) рівень
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

«04» грудня 2024 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)
ЗДОБУВАЧЦІ ОСВІТИ

Лінчук Катерині Олексіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Обліково-аналітичне забезпечення наявності та руху пально-мастильних матеріалів
2. Керівник проекту (роботи) Грудзевич Юлія Ігорівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
2. Строк подання студентом роботи (проекту) 08.12.2025 р.
3. Мета та завдання випускної кваліфікаційної роботи (проекту) Метою кваліфікаційної роботи є формування теоретичних основ і практичних рекомендацій, пов'язаних із обліково-аналітичним забезпеченням наявності та руху пально-мастильних матеріалів. Завдання роботи полягають у дослідженні визнання і місця виробничих запасів в господарській діяльності підприємства; їх класифікація і оцінка; оцінювання зовнішнього середовища функціонування підприємства та перспективи розвитку галузі; аналізу внутрішнього середовища функціонування та економіко-організаційна характеристика; обліку руху паливно-мастильних матеріалів та інших виробничих запасів та шляхів покращення обліку та контролю товарно-матеріальних цінностей; впровадження систем для автоматизації контролю та обліку палива на підприємстві.
4. Дата видачі завдання 04.12.2024 р.

АНОТАЦІЯ

Лінчук К. О. Обліково-аналітичне забезпечення наявності та руху пально-мастильних матеріалів.

В роботі розглянуто систему обліку товарно-матеріальних цінностей (паливно-мастильних матеріалів, автомобільних шин) з метою визначення їх рівня в процесі формування реальної собівартості продукції, робіт, послуг. Будь-яке господарське рішення оцінюється за його кінцевими результатами, тобто прибутком. Важливим фактором, що впливає на величину прибутку, є рівень виробничих запасів. Тому стабільна забезпеченість виробничими запасами є необхідною умовою функціонування та розвитку будь-якого підприємства.

Це визначає актуальність дослідження, зокрема для сільськогосподарського сектору економіки.

Проведено дослідження визнання і місця виробничих запасів в господарській діяльності підприємства, їх класифікації і оцінки, обліку руху паливно-мастильних матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей, аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування, аналізу і контрольних процедур в обліку ПММ та інших ТМЦ, шляхів покращення обліку та контролю пально-мастильних матеріалів.

В роботі подано рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності управлінських рішень на основі оцінки результативності господарської діяльності господарюючого суб'єкта.

Наукова новизна дослідження полягає в удосконаленні обліку пально-мастильних матеріалів в контексті формування облікової політики, рекомендаціях для удосконалення обліку на основі впровадження інформаційних технологій в обліку та аналізі виробничих запасів, визначенні шляхів удосконалення цілісної інформаційної системи підприємства, її синхронізації та обміну інформації із обліковими програмними комплексами та пропозиції щодо автоматизації контролю і обліку палива.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій і пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності управлінських рішень на основі раціонального використання ресурсів

Ключові слова: облік, фінансовий стан, виробничі запаси, пально-мастильні матеріали, товарно-матеріальні цінності, фінансовий результат.

SUMMARY

Linchuk K.O. Accounting and analytical support for the availability and movement of fuel and lubricants.

The work examines the accounting system of inventory items (fuel and lubricants, automobile tires) with the purpose of determining their levels in the process of forming the actual cost of products, works, and services. Any economic decision is assessed by its final results, namely profit. An important factor affecting the amount of profit is the level of production stocks. Therefore, stable provision of production stocks is a necessary condition for the functioning and development of any enterprise.

This defines the relevance of the study, especially for the agricultural sector of the economy.

The study investigated the recognition and role of production stocks in the business activities of the enterprise, their classification and valuation, accounting for the movement of пально-мастильних матеріалів and other inventory items, analysis of the external and internal operating environment, and analysis and control procedures in the accounting of Fuel and lubricants, as well as ways to improve accounting and control of fuel and lubricants

The work provides recommendations aimed at improving the effectiveness of management decisions based on the evaluation of the economic activity of the economic entity.

The scientific novelty of the study lies in the improvement of accounting for fuel and lubricants in the context of forming accounting policies, recommendations

for enhancing accounting through the implementation of information technologies in accounting and analysis of production stocks, determination of ways to improve the integrated information system of the enterprise, its synchronization and data exchange with accounting software complexes, and proposals for the automation of fuel control and accounting.

The practical significance of the obtained results lies in the development of recommendations and proposals aimed at improving the effectiveness of management decisions based on rational resource use.

Keywords: accounting, financial condition, production stocks, fuel and lubricants, inventory items, financial result.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	
1.1. Визнання і місце виробничих запасів в господарській діяльності підприємства. Їх класифікація і оцінка	10
1.2. Побудова обліку і аналізу виробничих запасів	17
1.3. Оцінка зовнішнього середовища функціонування сільськогосподарського кооперативу та перспективи розвитку галузі	21
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ТА АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ПАЛЬНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В СКЛАДІ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	
2.1. Економіко - організаційна характеристика кооперативу та аналіз його внутрішнього середовища функціонування	26
2.2. Облік руху пально-мастильних матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей ХХХххХххххххх	31
2.3. Аналізування і контрольні процедури в обліку ПММ та інших ТМЦ	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ХХХХХХХХХХХХ	
3.1. Удосконалення обліку пально-мастильних матеріалів в контексті формування облікової політики	50
3.2. Впровадження автоматизованих систем для обліку та контролю палива на підприємстві	55
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні умови господарювання, які базуються на дії законів ринку, заставляють українські підприємства пристосуватися до змін ринкового середовища та уникати необґрунтованого ризику, приймаючи управлінські рішення щодо використання всіх наявних виробничих ресурсів, і зокрема, виробничих запасів.

Використання та утримання автомобілів у діяльності підприємств породжує проблеми. Особливо багато їх виникає у бухгалтерів, що насамперед продиктовано податковими наслідками неправильного оформлення бухгалтерських операцій з транспортними засобами. Дослідження системи обліку товарно-матеріальних цінностей (паливно-мастильних матеріалів, автомобільних шин) з метою визначення їх рівня в процесі формування реальної собівартості послуг є актуальним для використання транспорту.

Будь-яке господарське рішення оцінюється за його кінцевими результатами, тобто прибутком. Важливим фактором, що впливає на величину прибутку, є рівень виробничих запасів. Виручка від реалізації та прибуток з'являться лише тоді, коли предмети праці, використані в процесі виробництва, перенесуть свою вартість на вартість виготовленого продукту та знайдуть кінцевого споживача. Тому стабільна забезпеченість виробничими запасами є необхідною умовою функціонування та розвитку будь-якого підприємства.

Важливість зазначених проблем, необхідність удосконалення системи обліку та контролю ПММ та інших ТМЦ на сільськогосподарських підприємствах і обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи магістра, мету, завдання та основні напрямки дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження питань інформаційного забезпечення обліку, аналізу та контролю руху і наявності товарно-матеріальних цінностей підприємства, та

обґрунтування їх доцільності у практичному застосуванні на прикладі XXXxxXxxxxxx.

Для досягнення мети вирішувалися наступні завдання:

- визнання і місце виробничих запасів в господарській діяльності підприємства. Їх класифікація і оцінка;
- аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування та економіко-організаційна характеристика XXXxxXxxxxxx;
- облік руху паливно-мастильних матеріалів та інших виробничих запасів XXXxxXxxxxxx;
- аналіз і контрольні процедури в обліку ПММ та інших ТМЦ;
- шляхи покращення обліку та контролю товарно-матеріальних цінностей XXXxxXxxxxxx;

Об'єктом дослідження є товарно-матеріальні цінності, зокрема пально-мастильні матеріали, як економічна категорія та як основний якісний показник роботи підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, методико-прикладні рекомендації, щодо обліку руху паливно-мастильних матеріалів та інших виробничих запасів та обґрунтування шляхів вдосконалення облікових та аналітичних процедур на підприємстві.

Матеріал дослідження. Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи були наукові статті, навчальні посібники, підручники, нормативні документи, фінансова звітність підприємства, практичні рекомендації, облікові регістри та первинні документи з обліку ТМЦ.

Для вивчення предмету дослідження в роботі застосовуються методи та прийоми аналізу, загальнонаукові методи: діалектичний, системний підходи, метод індукції і дедукції, аналіз і синтез, а також прийоми зведення і групування, порівняння.

Практичні положення магістерського дослідження щодо покращення обліку та контролю товарно-матеріальних цінностей XXXxxXxxxxxx були

апробовані на XXXxxXxxxxxx.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з формуванням облікової політики щодо обліку ПММ, та контролю за наявністю і рухом цих об'єктів.

Основні положення новизни:

- удосконалення обліку пально-мастильних матеріалів в контексті формування облікової політики;

Отримали подальший розвиток:

- рекомендації для удосконалення обліку на основі впровадження інформаційних технологій в обліку та аналізі виробничих запасів XXXxxXxxxxxx;

- визначені шляхи удосконалення цілісної інформаційної системи підприємства, її синхронізації та обміну інформації із обліковими програмними комплексами та пропозиції щодо автоматизації контролю і обліку палива.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій і пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності управлінських рішень на основі раціонального використання ресурсів XXXxxXxxxxxx.

Окремі результати використано у діяльності XXXxxXxxxxxx, про що в роботі наявний «Акт про впровадження результатів наукових досліджень» № 4 11/10 від 17.11.2025 р.

Особистий внесок магістра. Кваліфікаційна робота магістра – результат самостійного наукового дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи доповідались на VIII науково-практична міжнародна конференція молодих науковців, здобувачів освіти «Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування» (21 листопада 2025 р., м. Луцьк).

РОЗДІЛ 1

ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

1.1 Визнання і місце виробничих запасів в господарській діяльності підприємства. Їх класифікація і оцінка

Для здійснення розширеного відтворення необхідне постійне інвестування коштів у процес виробничої і комерційної діяльності, який є безперервним у своїй суті.

На відміну від основних засобів, оборотні активи споживаються в одному виробничому циклі і їх вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. Одна їхня частина в речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачами. Інша частина також повністю споживається у процесі виробництва, але втрачаючи свою споживчу вартість, у речовій формі в продукт праці не входить (паливо). В цьому полягає їх економічна суть (рис 1.1).

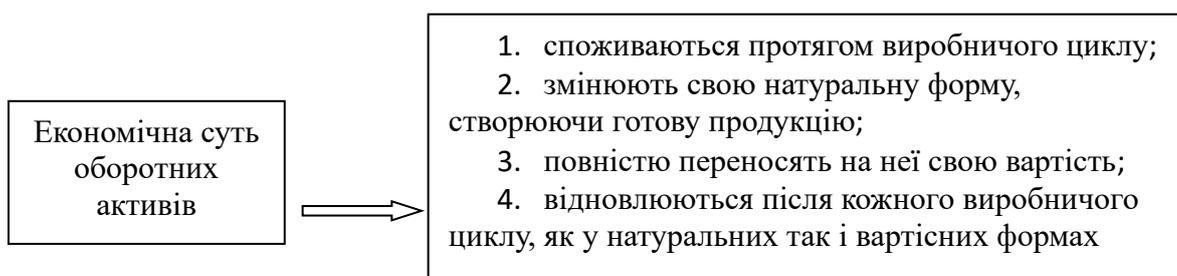

Рис 1.1. Економічна суть оборотних активів

*Авторська розробка

Запаси призначені для виробництва продукції, надання послуг або для перепродажу протягом короткого періоду часу, визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена. До запасів відносять предмети праці, які призначені для використання у

виробництві для виготовлення продукції та господарських потреб, придбані для подальшого перепродажу або використовуються для обслуговування виробництва, виконання робіт чи надання послуг і потреб управління.

Облік запасів на підприємствах, в організаціях та в інших юридичних осіб всіх форм власності (крім бюджетних установ) з 01.01.2000 року регулюється Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 9 «Запаси», затвердженим наказом Мініфіну від 20.10.99 р. № 246 і зареєстрованим у Мін'юсті 02.11.99р. за № 741/4044. [40].

Це Положення (стандарт) визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності. Згідно з цим стандартом, запаси – це активи, які:

- зберігаються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- зберігають для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Склад запасів визначений НПСБО 9 «Запаси» (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Склад запасів відповідно до НПСБО 9 «Запаси»

Назва запасів	Функціональна участь у процесі відтворення
Сировина, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності	призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб
Незавершене виробництво	у вигляді не оброблених і не складених до кінця деталей, вузлів, виробів та незавершених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незавершених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу

Готова продукція	виготовлена на підприємстві і призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом
Товари у вигляді матеріальних цінностей	придбані (отримані)зберігаються підприємством з метою подальшого продажу
Малоцінні та швидкозношувані предмети	використовуються протягом більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він триває понад один рік
Молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукція сільського і лісового господарства	якщо вони оцінюються за цим Положенням

*Авторська розробка

Для промислових підприємств характерною ознакою є висока питома вага у загальній структурі запасів таких цінностей, які призначені для процесу виробництва. Через це вони (цінності) отримали свою назву – «виробничі запаси». Для забезпечення безперебійного виробництва на складах підприємства завжди мають бути виробничі запаси в межах норм, передбачених потребою підприємства. У складських приміщеннях підприємств здійснюються операції по збереженню виробничих запасів, що надходять, а також відпуску їх у виробництво.

В основу економічної класифікації виробничих запасів покладено їх значення для процесу виробництва, оскільки використовувані в ньому матеріали відіграють різну роль. Одні формують речовинну основу (субстанцію) майбутнього продукту, інші беруть участь у процесі виробництва, або надаючи виробам відповідних властивостей, або сприяючи виробничому процесу. Першу групу називають основними матеріалами, другу – допоміжними [9].

Класифікація виробничих запасів для потреб бухгалтерського обліку пов'язана із субрахунками, що відкриваються до рахунку 20 і представлена на рис 1.2. [46].

Рахунок 20	Назва виробничих запасів	Номер субрахунку
В 3	Сировина і матеріали	201
И А	Купівельні напівфабрикати і комплектуючі вироби	202
Р П	Паливо	203
О А	Тара і тарні матеріали	204
Б С	Будівельні матеріали, конструкції, деталі та обладнання для встановлення	205
Н И	Матеріали передані у переробку	206
И Ч	Запасні частини	207
І	Матеріали с/г призначення, в тому числі насіння і корми тощо	208
	Інші матеріали	209

Рис. 1.2 Облікова класифікація виробничих запасів

*Авторська розробка

З метою раціональної організації складського господарства та аналітичного обліку сировина й матеріали класифікується за іншими ознаками. (рис 1.3).

Рис 1.3. Ознаки класифікації виробничих запасів для організації складського господарства

*Авторська розробка

Специфічною особливістю виробничих запасів є те, що вони в процесі виробництва використовуються повністю, і тому для кожного нового процесу виробництва їх потрібно замінити повністю новими.

Кількість ознак, за якими класифікується сировина й матеріали, може доповнюватись головним бухгалтером залежно від інформаційних потреб апарату управління. Деталізація матеріальних цінностей залежить від потреб нормування, планування, обліку, аналізу, управління запасами та інших потреб, фінансової, постачальницької, виробничо-комерційної діяльності підприємства.

За призначенням, у складі виробничих запасів виділяють паливо [31].

Економічно цей вид матеріалів належить до допоміжних матеріалів, але відокремлюється в обліку особливо у зв'язку з його значною роллю у народному господарстві і великою питомою вагою у загальних витратах матеріалів.

Паливо може використовуватися:

а) для технологічних потреб, коли воно використовується безпосередньо у технологічному процесі і зумовлює зміни матеріалів (наприклад, у ливарному цеху паливо сприяє перетворенню чавуну в рідкий метал);

б) для енергетичних потреб, коли паливо сприяє виробітку теплової енергії (наприклад, паливо, що спалюється в печах та інших теплосилових агрегатах);

в) для господарських потреб (наприклад, для опалення приміщення цехів, контори підприємства тощо).

Отже, виробничі запаси підприємства мають складну структуру і включають ту частину активів, яка є досить мобільною.

В обліку виробничих запасів, важливе значення має їх оцінка [10]. Необхідність оцінки та переоцінки виробничих запасів пояснюється низкою причин. Запаси можуть надходити на підприємство з різних джерел, зокрема, в результаті купівлі у постачальника або придбання підзвітною особою як внесок до статутного фонду, внаслідок безоплатного надходження, виявлення у результаті інвентаризації тощо. В усіх випадках у момент надходження запаси повинні бути оцінені за первісною вартістю, і для кожного випадку

надходження запасів необхідно знати, що є первісною вартістю і як її визначити.

Коли запаси були придбані за грошові кошти, то справедливо було б їх обліковувати за собівартістю придбання, що і регламентується НП(С)БО 9 «Запаси» [40]. Ця вартість відповідно до нього включає в себе витрати, пов'язані з придбанням запасів та доведенням їх до такого стану, в якому вони придатні до використання. А саме :

- суми, сплачені постачальнику (продавцю) відповідно до умов договору;
- суми, сплачені за інформаційні, посередницькі та інші подібні послуги, пов'язані з пошуком, придбанням матеріалів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які відшкодовуються підприємству;
- витрати на заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування запасів до місця їх використання, включаючи витрати із страхування та проценти за комерційний кредит постачальників;
- інші витрати, пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні до використання (розкрій, попереднє доопрацювання, підвищення якісних характеристик запасів та ін.) [40].

Витрати, які не включаються до первісної вартості:

- понаднормові втрати і нестачі запасів;
- проценти за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведення їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Одержані безоплатно запаси відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» обліковуються за справедливою вартістю, сумою, за якою може бути здійснено обмін активу або оплату зобов'язання у результаті операції між

поінформованими, зацікавленими і незалежними сторонами. За справедливою вартістю обліковуються також запаси, одержані як внесок до статутного капіталу, проте в цьому випадку справедливою буде вартість узгоджена між засновниками (учасниками).

Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визначається фактична виробнича собівартість їх виробництва.

Коли ж запаси були придбані в результаті обміну на інші запаси, оцінка їх залежить від того, чи здійснюється обмін подібних чи неподібних активів. У випадку обміну подібними активами, тоді первісна вартість одиниці запасів дорівнює балансовій вартості переданих запасів. Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість. Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів включається до складу витрат звітного періоду.

Якщо запаси придбані за бартером в обмін на неподібні активи, то первісна вартість придбаних активів дорівнює справедливій вартості переданих запасів, збільшених (зменшених) на суму грошових коштів або їх еквівалента, яка була передана (одержана) у процесі обміну. Навіть якщо балансова вартість вища за справедливу вартість, все одно на балансі запаси повинні обліковуватись за справедливою вартістю [31].

Враховуючи, що запаси з однойменною назвою можуть надходити на підприємство за різною вартістю, необхідно дотримуватися одного методу для визначення собівартості запасів, які списують. НП(С)БО 9 пропонує п'ять можливих методів оцінки запасів при їх вибутті (списанні у виробництво, продажу та іншому вибутті): метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, метод середньозваженої собівартості, метод ФІФО, метод нормативних затрат, метод ціни продажу. Кожен із можливих методів оцінки запасів має свої переваги та недоліки [31].

1.2. Побудова обліку і аналізу виробничих запасів

У ринкових умовах господарювання побудова обліку виробничих запасів залежить насамперед від стану нормативно-правової бази. Чинний порядок організації бухгалтерського обліку виробничих запасів, зокрема пально-мастильних матеріалів, регламентований наступними законодавчими та нормативними документами:

- Законом України від 16. 07. 1999 р. № 996-14 “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [17];

- НП(С)БО № 9 “Запаси”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20. 10. 1999 р., зі змінами та доповненнями [40];

- Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств та організацій. [46];

- Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств та організацій, затвердженою наказом Мінфіну України від 30. 11. 1999 р. № 291 [24];

- Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI. [47];

- Порядком збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізації та/або знешкодження відпрацьованих мастил (олив) від 17 грудня 2012 р. № 1221 [49];

- Інструкцією про порядок приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку нафти і нафтопродуктів на підприємствах і організаціях України, затверджена наказом Міністерства палива та енергетики України, Міністерства економіки України, Міністерства транспорту та зв’язку України, Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 20.05.2008 р. № 281/171/578/155 [25];

- Наказом Міністерства транспорту України та Державного департаменту автомобільного транспорту України «Про затвердження норм витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті» від 10.02.1998 № 43 [38].

Методологічні формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності визначені основними положеннями НП(С)БО 9 «Запаси» [40]. Основні розділи даного положення наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Основні розділи положення НП (С)БО 9 «Запаси»*

Назва розділу	Зміст розділу
Загальні положення	Визначено сферу дії положення та наведено тлумачення термінів, що в ньому використовуються (пп. 1-4)
Визнання та первісна оцінка запасів	Наведено порядок визнання запасів активами, класифікація запасів для цілей бухгалтерського обліку, порядок визначення первісної вартості запасів при їх надходженні (пп. 5-15)
Оцінка вибуття запасів	Наведено характеристику методів оцінки запасів при вибутті, порядок списання вартості МШП (пп. 16-23)
Оцінка запасів на дату балансу	Наведено порядок оцінки запасів на дату складання звітності (за первісною вартістю або чистою вартістю реалізації) та уцінки запасів (пп. 24-28)
Розкриття інформації про запаси у Примітках до річної фінансової звітності	Зазначено інформацію, яку обов'язково слід наводити в Примітках до річної фінансової звітності (пп. 29)

*Джерело : розробка автора на основі [40].

Для правильної організації обліку виробничих затрат перш за все необхідно дати відповідь на ряд запитань: звідки, коли, скільки і на яку суму надійшли запаси, як виконуються програми постачання; кому, коли і скільки відпущено запасів; як виконується програма виробничого споживання; який залишок по окремих видах виробничих запасів і як дотримуються встановлені ліміти. Тому облік виробничих запасів здійснюється за такими напрямками: кількісний і вартісний облік; облік заготівлі і придбання матеріалів та

розрахунків з постачальниками; наявності і рух на складах; використання у процесі виробництва; продажу, реалізації матеріальних цінностей і розрахунків з покупцями.

Для відображення в обліку виробничих запасів (з врахуванням їх функціональної участі), Планом рахунків визначено рахунок 20 із відповідними субрахунками [46]. Побудова аналітичного обліку виробничих запасів має свої особливості. На підприємствах України аналітичний облік запасів має складну структуру, що обумовлено такими причинами:

- наявністю багатьох складів для зберігання матеріальних цінностей (основних, допоміжних матеріалів, палива, запасних частин, тари, відходів виробництва; за спеціалізацією складів - лісових матеріалів, чорних металів, кольорових металів, хімікатів, фарбників і лаків, сипучих матеріалів, матеріалів відкритого зберігання та ін.);

- великою номенклатурою матеріальних цінностей (на середніх підприємствах 2-5 тис. найменувань, на великих 5-20 тис., на підприємствах з чисельністю працюючих понад 10 тис. осіб - 50-100 тис. найменувань);

- складною організаційною структурою середніх та великих підприємств (поділ на основні цехи та дільниці, яких на великих підприємствах нараховується декілька десятків, допоміжні виробництва, яких може бути 10-20 і більше, відділи апарату-управління);

- кількома видами операційної діяльності (випуск основної продукції, власні торгові підприємства, сільськогосподарське виробництво, будівництво тощо). В окремих глибоко диверсифікованих об'єднаннях може нараховуватися до 30-ти видів операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;

- веденням обліку за нормами і відхиленнями від норм;

- іншими причинами (велика кількість матеріально відповідальних осіб, віддаленість окремих структурних підрозділів, іноді на 100 км і більше та ін.).

Вказані причини безпосередньо впливають на організацію аналітичного обліку запасів на складі та в бухгалтерії, оскільки потрібно забезпечити дані про рух та лишки матеріалів за кожним найменуванням окремо в розрізі:

- складів, цехових комор;
- матеріально відповідальних осіб;
- груп матеріальних цінностей;
- центрів витрат;
- витрат за нормами та відхиленнями від норм;
- видів діяльності;
- інших ознак.

У системі аналітичного обліку надзвичайно важливе значення має сортовий (складський, кількісний) облік залишків, надходження та витрачання матеріальних цінностей, який здійснюється за допомогою карток складського обліку (форма М-12) і складає основу бухгалтерського. Якщо складський облік ведеться з порушенням встановлених вимог, то це може ускладнити процес бухгалтерської обробки документів і паралізувати зусилля бухгалтерів отримати повну, неупереджену, точну інформацію про витрачання матеріалів на виробництво і складання фінансової звітності. Отже, складський облік запасів є початковою стадією обліку.

В аналізі виробничих запасів велике значення має визначення межі, далі якої не треба дрібнити дослідження цілого з тим, щоб не було втрачено його специфіки. У зв'язку з цим, межа аналізу ефективного використання виробничих запасів звичайно визначається його цілями і завданнями, а програма та зміст аналізу — особливостями досліджуваного об'єкта та його цільовою орієнтацією.

Цілі аналізу ефективного використання виробничих запасів полягають в одержанні найбільш інформативних ключових параметрів, які дають об'єктивну і точну оцінку наявності в підприємства різних видів [32].

Виробничі запаси з погляду забезпечення його конкурентоспроможності, уможлиблюють оцінку ефективності управлінських рішень щодо формування портфеля замовлень на виробничі запаси, виявлення резервів підвищення ефективності використання запасів, розробку заходів для їх мобілізації.

1.3. Оцінка зовнішнього середовища функціонування сільськогосподарського підприємства та перспективи розвитку галузі

Сільськогосподарські підприємства в Україні є важливим інструментом розвитку сільських територій та підвищення ефективності аграрного виробництва. Вони забезпечують об'єднання ресурсів, доступ до нових технологій та ринків збуту, що суттєво впливає на стабільність і прибутковість фермерських господарств.

Зовнішнє середовище, в якому функціонує сільськогосподарське підприємство має значний вплив на розвиток господарюючого суб'єкта (табл 1.4).

Таблиця 1.4

Вплив зовнішнього середовища на функціонування сільськогосподарського підприємства*

№ п/п	Складники зовнішнього середовища впливу	Зміст (характеристика) впливу
1.	Економічне середовище	За останні роки Україна пережила значні макроекономічні коливання, спричинені геополітичними подіями та світовими тенденціями. З одного боку, сільське господарство залишилось одним із стабільних секторів економіки, що демонструє зростання виробництва та експорту. З іншого боку, кооперативи зіштовхнулися з труднощами у вигляді зростання вартості ресурсів, логістики та нестабільності валютного курсу, що вплинуло на їх фінансову стійкість.
2.	Політичне та правове середовище	Держава продовжує впроваджувати реформи для підтримки сільськогосподарських кооперативів, зокрема через програми дотацій, спрощення реєстрації та стимулювання органічного землеробства. Водночас нормативна база потребує подальшого вдосконалення для ефективної підтримки малих і середніх виробників, що об'єднуються в кооперативи.
3.	Технічне та технологічне середовище	Дане середовище має істотний прогрес: значне впровадження цифрових технологій, застосування точного землеробства, автоматизації та інновацій у рослинництві та тваринництві допомагає підвищувати продуктивність і знижувати витрати. Підприємства, які швидко адаптували ці інструменти, отримали конкурентні переваги на ринку.
4.	Соціальне та демографічне середовище	Молодь частіше залучається до аграрного виробництва через СГ підприємства (кооперативи), що сприяє оновленню кадрів і збереженню села. Проте проблема міграції та старіння населення залишається значущою для багатьох регіонів.

Для порівняльного аналізу зовнішнього середовища за 2022-2025 роки слід виокремити ключові зміни (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Порівняльний аналіз зовнішнього середовища за 2022-2025 роки

Фактори	2022	2025
Економічне середовище	Висока нестабільність, обмеженість ресурсів	Відновлення виробництва, зростання інвестицій в агротехнології
Політичне/правове середовище	Початкові реформи, дедалі більше підтримки	Удосконалені програми підтримки та пільги для кооперативів
Технологічне середовище	Обмежене впровадження цифрових рішень	Активне використання дронів, GPS-систем, точного землеробства
Соціальне середовище	Відтік молоді, старіння населення	Зростання зацікавленості молоді в агробізнесі через кооперативи

Перспективи розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні в найближчі роки пов'язані з інтеграцією інноваційних технологій, підвищенням рівня освіти і кваліфікації аграріїв, а також посиленням державної підтримки. Важливим напрямом є розвитку екологічно чистого виробництва та органічного землеробства, що відповідає світовим трендам і відкриває нові ринки збуту.

Крім того, з огляду на світову тенденцію до об'єднання аграріїв у кооперативи для збільшення конкурентоспроможності, Україна має значний потенціал для експансії цього виду співпраці. Це сприятиме зростанню продуктивності, зниженню витрат, підвищенню якості продукції та розвитку сільських територій.

Таким чином, аналіз зовнішнього середовища функціонування сільськогосподарських кооперативів у 2022-2025 роках і порівняльний аналіз ключових змін демонструють, що попри значущі виклики, галузь має позитивні перспективи розвитку за умови ефективного впровадження інновацій та підтримки з боку держави та місцевих громад. Це відкриває шлях до сталого розвитку сільського господарства в Україні з урахуванням сучасних глобальних тенденцій.

Аграрний сектор займає одне з провідних місць у структурних змінах, які активно впроваджуються в національній економіці України. Цей факт є абсолютно обґрунтованим, оскільки Україна є однією з найбільш розвинених сільськогосподарських країн. Ця властивість визначається такими економічними характеристиками, як частка аграрного сектору у структурі експорту, частка у зайнятості, інвестиційна привабливість, валова додана вартість і частка податків, сплачених до державного бюджету. Ці параметри в аграрному контексті є позитивними, адже цей сектор має найбільшу частку в системі українського експорту - майже 42%. Крім того, близько 33% валютних надходжень забезпечується сільським господарством. При цьому близько 12% ВВП концентрується в цій галузі. Додатково, сільськогосподарський сектор є єдиною сферою, яка ніколи не характеризувалася негативним зовнішньоторговельним балансом.

Враховуючи це, перспективи дослідження і розвитку новітніх тенденцій для підвищення ефективності аграрного сектору, без сумніву, є надзвичайно високими. Саме тому в сучасних програмах розвитку національної економіки України активно порушується питання модернізації зазначеного сектору, підвищення його адаптивності та гнучкості до динамічних кліматичних та соціально-економічних умов суспільства. У більший мірі це стосується технологій і інновацій, що є цілком обґрунтованим, оскільки на теперішній час однією з провідних сфер національної політики у всіх секторах є їх цифровізація.

Нині характерними факторами розвитку світової економіки є глибокі структурні та інтеграційні реформи, які спричиняють зміни у сферах національної економіки різних держав, зокрема України. Врахування таких глобальних умов є обов'язковим фактором при визначенні та консолідації національних основ функціонування економіки. Розробляючи повноцінний алгоритм удосконалення різних секторів національної економіки, важливо враховувати особливості, зумовлені як соціальними, так і економічними потребами конкретного суспільства. Безперечно, для якісного та швидкого

економічного зростання держави необхідно визначити її провідні економічні сектори, що характеризуються високою прибутковістю та академічними показниками, адже такий підхід дозволяє реалізувати ефективну національну політику з високими результатами, особливо у сфері національної економіки [35].

Наприкінці 2024 року Кабінет Міністрів України визначив основні напрями розвитку сільського господарства на наступні п'ять років. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 року № 1163-р схвалено Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, а також затверджено операційний план заходів із реалізації у 2025–2027 роках указаної Стратегії [56].

В умовах військової агресії російської федерації аграрний сектор України є вагомим чинником забезпечення національної безпеки, збереження державності і суверенітету України та стабільності на основних світових ринках продовольства, зокрема одному з головних - зерновому ринку. Водночас військова агресія російської федерації проти України суттєво погіршила національну і світову продовольчу безпеку, загострила багато інших проблем, пов'язаних із забезпеченням населення харчовими продуктами, зокрема через обмеження у використанні земель для ведення сільського господарства (заміновані, забруднені небезпечними речовинами або розташовані в зоні окупації). Знищено значну кількість підприємств із виробництва продовольства та інших допоміжних потужностей, зокрема об'єкти інфраструктури, зросла інфляція та споживчі ціни, порушено логістичні ланцюги, виник дефіцит кваліфікованих кадрів; знизилися обсяги виробництва й експорту продовольства з України насамперед зернових культур та олії, що обмежило виробників у доступі до фінансових ресурсів для забезпечення провадження поточної господарської діяльності.

Відповідно до Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244, Стратегію розвитку

сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року зосереджено на таких основних напрямках:

- адаптація державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій у контексті підготовки до вступу в ЄС з урахуванням таких сфер особливого інтересу України, як земельна реформа, зрошення, повоєнне відновлення та підтримка розвитку;

- інституційне зміцнення та розбудова спроможності для розроблення необхідних систем;

- прискорення процесу узгодження правових актів у сфері сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю із стандартами ЄС;

- сприяння розвитку малих виробників та сільських територіальних громад;

- визначення базових і цільових показників екологічних і кліматичних дій, розроблення науково обґрунтованого програмування та ефективного фінансового управління та механізмів моніторингу [56].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ПАЛЬНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В СКЛАДІ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

2.1. Економіко - організаційна характеристика кооперативу та аналіз його внутрішнього середовища функціонування

Юридична особа Сільськогосподарський виробничий кооператив «Ххххххх» створений 29.03.2000 року та діє на підставі Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», Цивільного та Господарського кодексів України та інших нормативних актів. Даний кооператив створений з метою здійснення підприємницької діяльності для одержання прибутку в інтересах засновників та членів ХХХххХхххххххх, за умови їх обов'язкової трудової участі у процесі виробництва. Кооператив розташований за адресою : Україна, 45623, Волинська область, Луцький район, село Забороль, вулиця Володимирська, будинок 33. Ідентифікаційний код підприємства: 03737349. Підприємство перебуває на спрощеній системі оподаткування та сплачує єдиний податок четвертої групи, а також податок на додану вартість за ставками 14% та 20%.

Основним видом діяльності кооперативу є змішане сільське господарство.

В рослинництві підприємство спеціалізується по вирощуванню культур зернових та зернобобових, коренеплодів. А саме : озимих та ярих зернових, кукурудзи на зерно, насіння соняшнику, буряку, картоплі. В тваринництві спеціалізується по виробництву молока та вирощуванню молодняка ВРХ, свиней, в стаді утримується понад 500 корів. Також спеціалізується по переробці сільськогосподарської продукції та її оптовій торгівлі. На території ХХХххХхххххххх розташовані тваринницькі ферми та склади, зокрема із запчастинами, сільськогосподарською продукцією, гаражі та реммайстерні.

Апарат управління складається із Загальних Зборів засновників. Середньо-чисельна кількість працюючих станом на 2023 рік становить 154

людини, а на 2024 рік 129 працівників. Загалом персонал підприємства поділяється на промислово-виробничий (займається виробництвом та його обслуговуванням) та адміністративно-управлінський.

Для ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності кооперативу призначено окремий структурний підрозділ підприємства. До складу бухгалтерії входить головний бухгалтер. До його обов'язків належить організація роботи бухгалтерії, здійснення перерахунків податків і зборів, платежів, забезпечення подання фінансової звітності, контроль роботи бухгалтерії. Штат бухгалтерії складається з головного бухгалтера, заступника головного бухгалтера, провідного бухгалтера та інших працівників, що ведуть облік по окремих ділянках роботи.

Організація облікової роботи на підприємстві здійснюється відповідно до Закону України від 16.07.1999 р. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів, що регулюють ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності.

На підприємстві використовується автоматизована форма обліку за допомогою бухгалтерської програми «BAS АГРО. Бухгалтерія». У системі «BAS АГРО. Бухгалтерія» інформація про господарські операції, що здійснюються на підприємстві, може вводитися за допомогою документів і відображатися у списках документів одного виду або у списках документів різних видів (журналах). Для подання звітності до контролюючих органів, документообігу з контрагентами використовується українське програмне забезпечення М.Е.Дос.

Узагальнена інформація про загальні показники підприємства подана в таблиці 2.1.

Документообіг на ХХХххХххххххх здійснюється згідно графіка документообігу, затвердженого на підприємстві, в якому зазначається назва первинного документу, його шифр, зміст операції, що реєструється цим документом, відповідальна особа, яка виписує документ, підтвердження

підписами цей документ, вказується яка кількість екземплярів та куди вони передаються, строки передачі документа, хто відповідальний.

Таблиця 2.1

Узагальнена інформація XXXxxXxxxxxx

1	2
Повне найменування	Сільськогосподарський виробничий кооператив «Хххххх»
Ідентифікаційний код	03737349
Юридична і фактична адреса	45623, Волинська область, Луцький р-н, с. Забороль, вул. Володимирська, буд. 33
Форма власності	Колективна
Державна реєстрація	Дата: 29.03.2000 р, номер: 03737349
Основні види діяльності:	Змішане сільське господарство, вирощування зернових та овочевих культур, розведення великої рогатої худоби та свиней, виробництво молока, мяса, цукру, оптова торгівля зерном та м'ясними продуктами
Кількість працівників:	129
Керівник	Кулай Євгеній Олексійович
Головний бухгалтер	Середа Олег Сергійович
Інформація про систему бухгалтерського обліку	
Форма ведення обліку, ступінь його автоматизації	Платформа BAF (Business Automation Framework), M.E.doc
Концептуальна основа фінансової звітності	Національні положення стандарти бухгалтерського обліку
Система оподаткування:	Загальна
Фінансова звітність:	Повний пакет
Додаткова інформація за 2024 рік	
Виручка від реалізації, тис грн.	225465,00
Валюта балансу, тис грн.	305230,00

Первинні документи та облікові реєстри, що пройшли обробку, бухгалтерські звіти і баланси належать до передачі їх в архів підприємства. Бланки суворої звітності зберігаються в сейфах, металевих шафах. Первинні документи поточного місяця, що підлягають обробці ручним способом,

комплектуються в хронологічному порядку, нумеруються, супроводжуються довідкою до архіву.

Показники обсягу виробленої та реалізованої продукції взаємозалежні, їх аналіз необхідний для подальшого регулювання та збалансування витрат, прибутку та рентабельності. На основі фінансової звітності XXXxxXxxxxxx можна визначити динаміку обсягу виробленої та реалізованої продукції та річний темп зростання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка обсягу виробленої та реалізованої продукції підприємства

Показники	Роки			В середньому за аналізований період
	2022 рік	2023 рік	2024 рік	
Обсяг виробленої продукції (без ПДВ і акцизного збору), тис. грн	88419	95927	87015	90454
Обсяг реалізованої продукції (без ПДВ і акцизного збору), тис. грн	136295	173277	225465	178345
Зміна обсягів до попереднього року, тис. грн:				
- обсягу виробленої продукції	x	7508	-8912	2035
- - обсягу реалізованої продукції	x	36982	52188	42050
Річний темп зростання до попереднього року:				
- обсягу виробленої продукції, %	100	108,5	98,4	102,3
- обсягу реалізованої продукції, %	100	127,1	165,4	130,8

Із таблиці видно, що протягом 2022-2023 років було нарощення темпів виробництва продукції, на 8,5% а у 2024 порівняно з 2022 роком обсяги виробництва зменшилися на 1,6%. Проте, обсяг виручки від реалізованої продукції збільшився лише 2023 року на 27,1%, а 2024 – збільшився на 65,4%. Проведене дослідження також свідчить про те, що кількість реалізованої продукції значно вища від виробленої, це зумовлено залишками готової продукції на складах.

Стосовно оцінки виробництва і реалізації продукції за видами, то структура її представлена в таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Видова структура продукції

Вид продукції	Кількість виробленої продукції, т.		Обсяг виробленої продукції, тис. грн		Структура продукції, %		Структурні зрушення, %%
	Минулий рік	Звітний рік	Минулий рік	Звітний рік	Минулий рік	Звітний рік	
Культури зернові та зернобобові	2671	4665	17627	31724	32,06	35,88	3,82
Культури технічні	3678	4778	21330	28667	38,80	32,42	-6,38
Культури кормові	50	398	249	2032	0,45	2,30	1,85
Молоко	1389	2082	15280	23946	27,79	27,08	-0,71
Інша продукція	6,5	30,1	429	2050	0,78	2,32	1,54
Всього	x	x	54978	88419	100,00	100,00	0,00

За даними таблиці 2.3 можна зробити висновок, що в 2023 році найбільшу питому частку в структурі продукції складають технічні, зернові культури та молоко – 38,8%, 33,06% та 27,79% відповідно. У 2024 році зернові культури становлять – 35,88%, технічні – 32,42%, молоко – 27,08%. Отже, при збільшенні обсягів виробництва підприємство зберігає структуру випуску продукції.

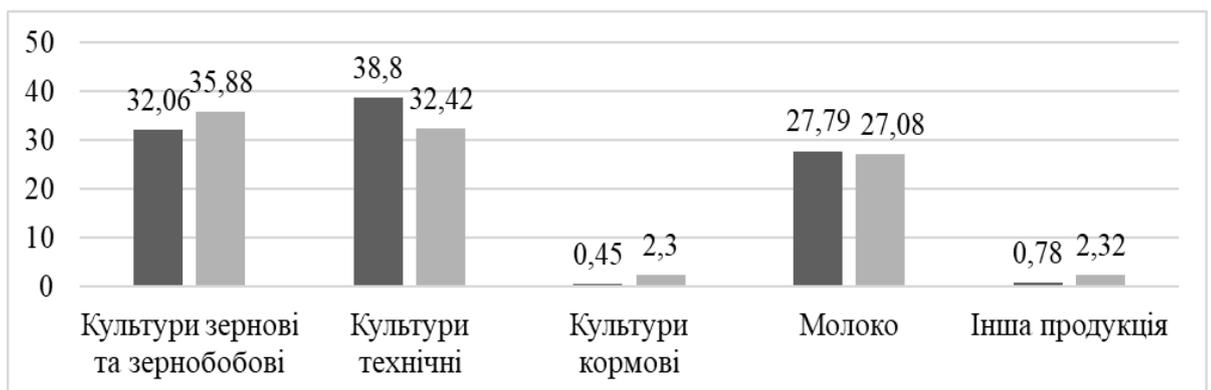

Рис. 2.1 Структура продукції, %, за 2023-2024 роки

На рисунку 2.1 графічно відображено відсоткове відношення аналізованих показників. Таким чином, в підприємстві домінує зерново-молочна спеціалізація.

2.2. Облік руху паливно-мастильних матеріалів та інших товарно-матеріальних цінностей XXXxxXxxxxxx

У господарській діяльності сільськогосподарського кооперативу значну роль відіграють транспортні засоби. Їх обслуговування і утримання передбачає чітку організацію обліку пальномастильних матеріалів і інших товарно-матеріальних цінностей необхідних для безперебійної роботи автотранспорту.

Для забезпечення вчасного надходження необхідної інформації в обліку, та оперативного управління рухом виробничих запасів, зокрема пально-мастильних матеріалів, необхідна правильна організація документообігу. Від правильності документального оформлення операцій з надходження виробничих запасів залежить правильне віднесення їх вартості на витрати виробництва, а також реальність оцінки незавершеного виробництва та його відображення у звітності.

Документальне оформлення надходження матеріальних, сировинних і паливних ресурсів, їх наявності та витрачання на XXXxxXxxxxxx є досить складним процесом.

Всі операції, пов'язані з надходженням, переміщенням і відпуском сировини і матеріалів, оформлюються супровідними документами, форми яких затверджені наказом Міністерства статистики України від 21.06.96р. №193 "Про затвердження типових форм первинних облікових документів по обліку сировини і матеріалів".

З метою забезпечення своєчасного відображення господарських операцій в регістрах бухгалтерського обліку на XXXxxXxxxxxx чітко визначені терміни передачі первинних документів до бухгалтерії. А саме: здача матеріальних звітів в передбачені терміни і т.д. Оскільки від правильного документального оформлення операцій з надходження запасів, а також реальність оцінки незавершеного виробництва, та його відображення у звітності, залежить фінансовий стан підприємства.

Для первинного обліку перевезених вантажів і транспортної роботи автомобільного транспорту, а також підставою для списання ТМЦ у

відправника вантажу й оприбуткування їх в одержувача, а також для виконання розрахунків між перевізником і замовником автомобільного транспорту на ХХХххХххххххх використовують такі документи (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Типові документи для первинного обліку транспортної роботи автомобільного транспорту, для списання пально-мастильних матеріалів (ППМ) та інших товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ)

<i>Назва документа</i>	<i>Основні характеристики</i>
подорожній лист вантажного автомобіля – типова форма № 2	Перевізники, які експлуатують автомобілі, зобов'язані при випуску транспортного засобу на лінію видавати водієві оформлений подорожній лист відповідної типової форми під розписку.
подорожній лист службового легкового автомобіля – типова форма № 3	Подорожній лист вантажного автомобіля та подорожній лист службового легкового автомобіля (типові форми № 2, 3) видаються тільки на робочий день (зміну) за умови здачі водієм подорожнього листа за попередній робочий день. Якщо водій виконує перевезення вантажу в міжміському сполученні понад добу згідно з наказом перевізника, то в цьому разі подорожній лист видається на більший строк. Без подорожнього листа експлуатацію автомобіля заборонено.
товарно-транспортна накладна – типова форма № 1 ТН	Первинний документ, який є підставою для списання товарно-матеріальних цінностей у вантажовідправника й оприбуткування їх у вантажоодержувача при перевезенні вантажів у межах України, а також для їх складського, оперативного й бухгалтерського обліку
талон замовника – типова форма № 1 ТЗ	Використовують під час роботи автомобіля за погодинної форми оплати послуг

Товарно-транспортна накладна (типова форма № 1 ТН) виписується вантажовідправником на кожне перевезення автомобілем і для кожного вантажоодержувача окремо. Накладна виписується в чотирьох примірниках. Перший примірник залишається у вантажовідправника і є підставою для списання ТМЦ. Другий примірник водій здає вантажоодержувачеві – він є підставою для оприбуткування ТМЦ. Третій примірник, завірений підписом і печатками вантажоодержувача, водій передає замовникові автотранспорту для оплати за виконане перевезення. Четвертий додається до подорожнього листа і є підставою для обліку транспортної роботи та нарахування заробітної плати водієві.

При транспортуванні вантажу власним транспортом достатньо виписувати три примірники товарно-транспортної накладної. Перший

примірник залишається у вантажовідправника і є підставою для списання ТМЦ. Другий примірник водій здає вантажоодержувачеві – він є підставою для оприбуткування ТМЦ. Третій додається до подорожнього листа і є підставою для обліку транспортної роботи та нарахування заробітної плати водієві.

Специфічні витрати товарно-матеріальних цінностей, пов'язані з експлуатацією автотранспорту, – це:

- витрати на ПММ за встановленими нормами до фактичного пробігу автомобіля або часу роботи;
- витрати на проведення технічного огляду, проведення ремонту, придбання запчастин;
- витрати, пов'язані із заміною шин, акумуляторів, забезпеченням наявності в автомобілях вогнегасників й аптечок;

Бухгалтерський облік ПММ на СГВК «Хххххх» ведуть на субрахунку 203 «Паливо» за видами й місцем знаходження (на складах, у баках автомобіля).

Надходження ПММ на підприємство відбувається з таких джерел:

- за оплату коштами;
- за бартером;
- при безоплатному отриманні;
- як унесок до статутного капіталу;
- при виявленні лишків під час проведення інвентаризації.

Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси» ПММ належать до складу запасів й оприбутковуються за первісною вартістю [40]. Її величина залежить від способу надходження і складається з таких елементів:

- вартості придбання в постачальника, за винятком непрямих податків;
- ввізного мита (при імпорті);
- непрямих податків, які не відшкодовуються підприємству;
- транспортно-заготівельних витрат;
- інших витрат, пов'язаних із придбанням і доведенням ПММ до стану, в якому їх будуть використовувати в запланованих цілях.

Ціна й методика обліку ПММ залежить від способу їх придбання:

- за талони;
- з доставкою на заправний пункт або склад підприємства з по-дальшим відпуском їх в експлуатацію за відомостями заправлення автомобілів;
- за готівку зі складанням авансового звіту.

Типові кореспонденції з обліку цих операцій наведено в табл. 2.5.

Списання ПММ здійснюється згідно з Наказом Міністерства транспорту України від 10.02.98 № 43 «Про затвердження норм витрат ПММ на автомобільному транспорті» на підставі подорожніх листів [38]. При цьому слід урахувати, що списанню підлягають фактично витрачені ПММ (залишок пального в баку + кількість заправленого пального – залишок пального в баку після повернення автомобіля), але з урахуванням чинних норм їх витрачання.

Проте, з 2.11.2023 р. загальнодержавних норм витрат немає, а тому у підприємств є свобода вибору, що саме вважати за норму. Тож суб'єктам господарювання варто зафіксувати власним наказом своє рішення. Також і раніше можна було обирати між чотирма варіантами щодо списання пального на підприємстві:

- використовувати Норми, затвержені Наказом №43;
- замовити розрахунок норми у ДержавтотрансНДІпроекті;
- самостійно розрахувати і затвердити норми;
- встановити на автомобіль GPS-трекер із контролем витрат пального.

Традиційно податкова служба вважає обов'язковим саме застосування Норм згідно з Наказом №43, але існує судова практика на користь платників податків, які обрали інший варіант.

Нормування витрат палива – це встановлення допустимої межі його використання за певних умов експлуатації автомобілів, для чого застосовують базові лінійні норми, установлені залежно від моделей автомобілів, та система нормативів і коригувальних коефіцієнтів, які враховують виконану транспортну роботу, кліматичні, дорожні й інші умови експлуатації.

Таблиця 2.5

Типові кореспонденції з придбання ПММ різними способами

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
Придбання ПММ за кошти		
Відображено здійснену передоплату продавцеві	371	311
Відображено податковий кредит із ПДВ	641	644
Відображено оприбуткування пального у вигляді талонів	203/талони на бензин	631
Відображено списання податкового кредиту	644	631
Здійснено залік заборгованості	631	371
Передано талони на пальне водіям автомобілів	203/бензин у баках	203/талони на бензин
Придбання ПММ за бартером		
Відвантажено товар	902	281
Відображено дохід від продажу товарів	361	702
ПДВ (зобов'язання)	702	641
Відображено доходи й витрати від реалізації товару в складі фінансових результатів	702 791	791 902
Відображено отримання бензину за бартером	203	631
ПДВ (податковий кредит)	641	631
Проведено залік заборгованості за бартером	631	361
Придбання ПММ іншими шляхами		
Надійшло паливо як унесок до статутного капіталу	203	46
Надійшло паливо безоплатно (за справедливою вартістю)	203	745
Видано аванс під звіт із каси на придбання палива	372	301
На підставі затвердженого авансового звіту оприбутковано ПММ	203	372
Відображено ПДВ (податковий кредит)	641	372

Технологічними нормами є лінійні норми (допустима межа витрат палива). Вони включають витрати палива для здійснення транспортування вантажів, перевезення пасажирів.

Витрати на гаражні й інші господарські потреби, не пов'язані безпосередньо з технологічними процесами, не включаються до лінійних норм і встановлюються окремо.

Для автомобілів на XXXxxXxxxxxx установлені такі норми витрат палива:

- базова лінійна норма на пробіг автомобіля на 100 км;
- норма виконання транспортної роботи (враховує додаткові витрати палива при русі автомобіля з вантажем) – на 100 тонно/км;
- норма на тонну спорядженої маси (враховує додаткові умови витрати пального при зміні спорядженої маси автомобіля, причепа, напівпричепа);
- норма поїздки з вантажем (ураховує збільшення витрат пального, пов'язане з маневруванням і виконанням операцій із завантаження чи розвантаження) – на одну поїздку;
- норма на виконання спеціальної роботи – на 100 км;
- норма на роботу спеціального обладнання, встановленого на автомобілях – на годину або виконану операцію;
- норма на роботу незалежного обігрівача – на годину роботи незалежного обігрівача.

Базові лінійні норми витрат пального на XXXxxXxxxxxx встановлені в таких одиницях вимірювання:

- для дизельних автомобілів й автомобілів, які працюють на зрідженому (скрапленому) нафтовому газі та бензині, – у літрах на 100 км пробігу (л/100 км);
- для автомобілів, що працюють на стисненому природному газі, – у метрах кубічних на 100 км;
- для газодизельних автомобілів норми витрат стисненого природного газу, – в метрах куб. на 100 км.

Для легкових автомобілів й автобусів нормативні витрати палива розраховують за формулою

$$Q_n = 0,01 \times H_s \times S \times (1 + 0,01 \times K_T), \text{ де:}$$

Q_n – нормативна витрата палива, літри, (м³); H_s – базова лінійна норма витрати палива, л/100 км (м³/100 км); S – пробіг автомобіля, км; K_T – сумарний коригувальний коефіцієнт, %.

У разі використання в автомобілях (у т. ч. автобусах) автономних (незалежних) обігрівачів нормативна витрата палива на роботу обігрівача додається до загальних нормативних витрат, і її максимально можливе значення розраховують так:

$$Q_{\text{он}} = N_{\text{он}} \times 0,01 \times K_T \times \text{он}, \text{ де:}$$

$Q_{\text{он}}$ – максимально можливе значення нормативної витрати палива на роботу обігрівача, літри;

$N_{\text{он}}$ – базова норма витрати палива на роботу автономного обігрівача, л/год;

K_T – відсоток використання потужності обігрівача залежно від фактичної температури повітря в холодну пору року; □

он – обґрунтована й належним чином задокументована тривалість роботи автономного обігрівача.

При експлуатації легкових автомобілів й автобусів із причепами, які виконують транспортну роботу на XXXxxXxxxxxx, що обліковується в тонно-кілометрах, нормативні витрати палива розраховують для них, як і для вантажних автомобілів, котрі працюють з причепами.

Якщо транспортна робота для означених автомобілів не обліковується, до них застосовують коефіцієнт підвищення лінійної норми витрати палива для автомобіля з причепом, розрахованої з урахуванням спорядженої маси причепа.

Перевищення фактичної кількості витрачених ПММ над нормативними показниками розглядається як перевитрата палива, і його вартість стягується з водія.

При виявленні нестачі ПММ на XXXxxXxxxxxx під час проведення інвентаризації аналогічно визначають вартість нестачі. Однак слід урахувати суму нестачі, що виникла через природну утрату нафтопродуктів, яка передбачена Нормами природних втрат при перевезенні, зберіганні, відпуску нафтопродуктів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Типові кореспонденції рахунків при виявленні й відшкодуванні нестачі
ПММ

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
1	2	3
Відображено списання бензину в межах норм природних втрат	947	203
Списано суму нестачі пального	947	203
Відображено суму нестачі, що підлягає відшкодуванню	375	716
Сторновано суму податкового кредиту з ПДВ (методом «червоне сторно»)	[641]	[716]
Відображено нарахування податкового зобов'язання з ПДВ	716	641
Відображено зобов'язання перед бюджетом, обчислені з огляду на перевищення суми відшкодування над сумою збитку	716	641
Віднесено суми доходів і втрат на фінансовий результат	791 716	947 791
Утримання відшкодування із зарплати (внесення готівкою)	66,30	375
Методом «червоне сторно» відновлено ПДВ	[641]	[644]
Сума ПДВ виключена з податкового кредиту	947	644
Сума виявленої нестачі списана на витрати звітного періоду	947	203
Віднесено суми нестачі на фінансові результати	791	947

Списання ПММ здійснюється відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси» за одним із методів: ідентифікованої собівартості, середньозваженої вартості, ФІФО, про що має бути зафіксовано в Наказі про облікову політику підприємства [40].

При проведенні ремонтів і технічного обслуговування транспортних засобів керуються Наказом Міністерства транспорту України від 30.03.98 № 102 «Про затвердження положення про технічне обслуговування і ремонт дорожніх транспортних засобів автомобільного транспорту [31].

Особливої уваги потребують витрати, пов'язані з експлуатацією шин й акумуляторів. Операції щодо заміни шин й акумуляторів не належать до витрат із покращення транспортних засобів. Однак указані операції не включаються до складу робіт із технічного обслуговування.

Особливе місце у складі виробничих запасів на ХХХххХхххххх належить автомобільним шинам у запасі й обороті. Аналіз нормативно-правової бази операцій із шинами та акумуляторами (від установки до вибуття) дасть можливість підприємствам усе правильно документально оформити та відобразити в обліку. При оприбуткуванні шин ХХХххХхххххх зазвичай отримує товаросупровідний документ постачальника (товарну, товарно-транспортну накладну). Ця накладна і буде первинним документом для оприбуткування шин у бухгалтерському обліку. І лише у випадках, коли шини, що надійшли, мають розбіжності за кількістю та/або якістю або надійшли взагалі без документів, потрібно скласти акт приймання матеріалів. Такий акт складається комісією за участю матеріально відповідальної особи: за типовою формою № М-7, затвердженою наказом Мінстату від 21.06.96 р. № 193 [31], або в довільній формі. Типові форми, затверджені Наказом № 193, не є обов'язковими для застосування суб'єктами господарювання всіх форм власності. ХХХххХхххххх самостійно затверджує перелік форм первинних документів (куди зазвичай входять і затверджені міністерствами типові форми), які використовують для фіксації своїх господарських операцій.

Шини, що надійшли, відправляються або на склад, або одразу встановлюються на автотранспортний засіб. Якщо шини надходять на склад, таке надходження можна оформити прибутковим ордером за типовою формою № М-4, затвердженою Наказом № 193 (якщо це передбачено документообігом підприємства). Прибутковий ордер складається матеріально відповідальною особою при отриманні шин і використовується для ведення оперативного складського обліку [31].

Зі складу шини відпускаються, як правило, безпосередньо для установки на автомобіль. Надалі вони не раз можуть повернутися на склад (при сезонній заміні, для передачі на відновлення протектора або просто для зберігання перед здачею на утилізацію). Рух шин усередині ХХХххХхххххх оформляється первинним документом. Держкомстатом рекомендована для цього «Накладна вимога на відпускання (внутрішнє переміщення) матеріалів» за типовою

- 2071 «Шини літні в експлуатації»,
- 2072 «Шини літні на зберіганні»,
- 2073 «Шини зимові в експлуатації»,
- 2074 «Шини зимові на зберіганні» тощо;

При цьому вартість шин списується одразу на витрати при їх передачі в експлуатацію. Тобто, у момент устанавлення зимової (літньої) шини на автомобіль її вартість списується на витрати залежно від характеру використання автомобіля (виробничі, загальновиробничі, адміністративні або збутові витрати). Після цього облік шин, у тому числі і при сезонній заміні, ведеться тільки в кількісному виразі за матеріально відповідальними особами.

Якщо при встановленні зимових шин підприємство несе додаткові витрати, наприклад, на їх балансування тощо, такі витрати включаються до витрат поточного періоду як витрати на експлуатацію транспортного засобу.

У податковому обліку вартість придбаних шин потрапить до витрат підприємства як це встановлено у бухгалтерському обліку (тобто, залежно від обраного варіанта обліку): відразу при введенні шини в експлуатацію (при передачі зі складу для встановлення на автомобіль) або при її списанні. При цьому витрати відобразяться залежно від напряму використання цього транспортного засобу (як загальновиробничі, адміністративні або збутові витрати). Коли літні шини повертаються на склад, операція в податковому обліку не відображається (у цьому випадку експлуатація шин не припиняється, адже вони зняті з автомобіля тимчасово). Якщо шини списуються у зв'язку із закінченням нормативного строку їх експлуатації, якщо їх вартість не була включена до витрат при введенні в експлуатацію, то у момент списання витрати на їх придбання включаються до складу податкових витрат. Понесені додаткові витрати на заміну шин слід відносити до складу податкових у періоді їх виникнення як витрати на технічне обслуговування автомобіля (пп. 138.8.5, п. 138.10 ПК) [47].

Операції із заміни зимових шин відповідно до норм експлуатаційного пробігу належать до техобслуговування автомобільного транспорту, і витрати,

пов'язані з їх придбанням, є витратами з утримання основних засобів, які згідно з нормами ст. 138 Податкового кодексу України [47] зі змінами та доповненнями враховуються у складі:

загальновиробничих витрат, які відбиваються на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку, якщо транспортні засоби належать до основних засобів загальновиробничого призначення;

адміністративних витрат, якщо транспортні засоби належать до основних засобів загальногосподарського призначення; витрат на збут, якщо транспортні засоби, пов'язані зі збутом товарів, виконанням робіт, наданням послуг. Одночасно слід врахувати, що операції з заміни шин, пробіг яких не відповідає нормам експлуатаційного пробігу, не належать до техобслуговування, а відносяться до ремонту (поліпшень) основних засобів, і тому витрати на придбання таких шин враховуються відповідно до норм п. 146.11, 146.12 ст. 146 Податкового Кодексу [47], а саме: первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція), що приводить до зростання майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єктів у сумі, що перевищує 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітного податкового року з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу, щодо якого здійснюється ремонт та поліпшення (п. 146.11 Кодексу) [45]; сума витрат, що пов'язана з ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів, у тому числі орендованих або отриманих у концесію чи створених (збудованих) концесіонером у розмірі, що не перевищує 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів на початок звітного року, відноситься до витрат того звітного податкового періоду, в якому такі ремонт та поліпшення були здійснені (п. 146.12 Кодексу) [45].

При придбанні автомобіля із шинами й акумулятором їх вартість включають до первісної вартості автомобіля. Шини й акумулятори, придбані для заміни у процесі експлуатації, враховують як матеріали підприємства.

Для дотримання вимог Норм експлуатаційного пробігу автомобільних шин, згідно з якими основним критерієм визначення норм списання шин є кілометраж їх пробігу, облік шин на підприємстві доцільно вести, використовуючи Картки обліку автомобільної шини.

Основний критерій списання акумуляторів – гарантійний термін експлуатації, що проводиться згідно з Правилами нагляду та підтримання в робочому стані стартерних свинцево-кислотних акумуляторних батарей.

Таблиця 2.7

Типові кореспонденції з обліку технічного обслуговування автомобілів

Зміст операцій	Кореспонденція рахунків	
	Д-т	К-т
Проведена передоплати за придбання запасних частин для ремонту автомобілів	631	311
Відображено суму податкового кредиту з ПДВ	641	644
Оприбуткування запасних частин від постачальника	207	631
Зарахування податкового кредиту з ПДВ	644	631
Списано запчастини на витрати з проведення ремонтних робіт	23	207
Відображено витрати, пов'язані з послугами сторонньої організації, щодо проведення ремонтів:		
– проведено передоплату;	685	311
– відображено суму податкового кредиту з ПДВ;	644	641
– відображено витрати на зазначені послуги на підставі акта про виконані роботи ремонт;	23	685
– відображено списання податкового кредиту з ПДВ	644	685
Списано на витрати загальну суму ремонту	91,92	23

Отже, підприємство повинне так організувати аналітичний облік, щоб забезпечити отримання інформації про дату введення в експлуатацію конкретного акумулятора. Заміну акумулятора проводять на підставі акта, складеного в довільній формі, який підтверджує непридатність акумуляторної батареї, що замінюється. Облік цих операцій відображається на рахунках (табл 2.7).

У процесі експлуатації автотранспорту потрібно забезпечити наявність в автомобілі:

- вогнегасника;
- аптечки з відповідним наповненням.

Оскільки без понесених витрат, пов'язаних із придбанням указаних ТМЦ, використання автотранспортних засобів заборонене, ці витрати повинні розглядатися як такі, що пов'язані з господарською діяльністю підприємства.

У бухгалтерському обліку вогнегасник буде належати до складу необоротних малоцінних активів, оскільки його вартість невелика і, зазвичай, не перевищує установлену на підприємстві граничну вартість, визначену для розмежування основних засобів і необоротних малоцінних активів, а його строк служби може перевищувати рік.

Щодо витрат на придбання аптечки то в бухгалтерському обліку вони можуть списуватися відразу на витрати в процесі їх передачі за актом на автомобіль, як і будь-які інші матеріали.

2.3 Аналізування і контрольні процедури в обліку ПММ та інших ТМЦ

Проведення контролю виробничих запасів має на меті встановлення і підтвердження висновком дотримання суб'єктом господарювання вимог чинного законодавства, яке регулює бухгалтерський та податковий облік із цього питання.

Кількість нормативних документів, що регулюють господарські операції з виробничими запасами, є досить значною, крім того, вони часто змінюються та є особливими для окремих суб'єктів господарювання залежно від галузі.

До предмета контролю виробничих запасів належать процеси та явища, відображені документально, пов'язані з рухом виробничих запасів, їх залишками, оцінкою тощо. Об'єктами контролю пально-мастильних матеріалів та

інших товарно-матеріальних цінностей, необхідних для безперебійної роботи автотранспорту на XXXxxXxxxxxx є наступні (табл 2.7).

Таблиця 2.7

Об'єкти контролю для контрольно-аналітичних процедур

Об'єкти контролю	Зміст контрольно-аналітичних процедур
Кількісне та якісне приймання запасів від постачальників, а також при внутрішньому переміщенні між цехами, матеріально відповідальними особами, складами та виробництвом	Досліджується повнота оприбуткування запасів за даними бухгалтерського обліку; їх відповідність за кількістю та якістю за даними супровідних приймальних документів і складених матеріально відповідальними особами, а також повнота оприбуткування запасів, які надійшли без супровідних документів
Умови зберігання запасів і закріплення матеріальної відповідальності	Досліджується, чи відповідає стан складського приміщення вимогам зберігання запасів (наявність вагів та час їх клеймування, полиць, шаф, контейнерів, протипожежного обладнання)
Закріплення матеріальної відповідальності	перевіряється за даними договорів про матеріальну відповідальність, укладених між адміністрацією підприємства та конкретними працівниками
Норми витрат сировини і матеріалів на виробництво та їх дотримання	перевіряється обґрунтованість затвердження норм та їх застосування в лімітно-забірних картках і відомостях на витрачання матеріалів
МШП, їх використання та цілісність	перевіряється оцінка придбаних МШП, списання їх вартості при передачі в експлуатацію, наявність контролю за їх використанням
Первинна документація з обліку запасів	досліджується щодо достовірності відображених у ній господарських операцій
Бухгалтерський облік та звітність	вивчаються стосовно достовірності даних щодо залишків та руху виробничих запасів, відображених у них
Примітки до фінансової звітності	Досліджується інформація про методи оцінки запасів; балансову (облікову) вартість запасів за окремими класифікаційними групами; балансову (облікову) вартість запасів, відображених за чистою вартістю реалізації; балансову (облікову) вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу; суму збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів відповідно до п. 28 НП(с)БО 9
Брак та пошкодження запасів	Досліджуються причини, які зумовили виникнення негативних явищ, розмір невиробничих витрат, встановлюються особи, винні в завданні збитків
Нестача цінностей та збитки, виявлені при інвентаризації, їх обґрунтованість і відповідальні особи	Узагальнюється дослідження інших об'єктів, де виявлено збитки, перевіряється, чи підтверджується її розмір даними бухгалтерського обліку та іншими зібраними доказами, наскільки правильно встановлено матеріальну відповідальність конкретних працівників і розмір її відшкодування

* Авторська розробка

Здійснюючи дослідження, перевіряючий вивчає документи, за допомогою яких відтворює ланцюг господарських фактів від придбання запасів, їх зберігання і до списання. Дослідження не обмежується вивченням бухгалтерських документів, контроль виробничих запасів не може здійснюватися без досліджень оперативного обліку (наприклад, щоденні оперативні дані про рух дефіцитних основних і допоміжних матеріалів та інша оперативна інформація, визначена керівництвом суб'єкта господарювання залежно від його специфіки), інформації з діловодства (накази про зміну матеріально відповідальних осіб; про проведення ревізій, інвентаризацій; про розгляд результатів ревізій та інвентаризацій тощо), висновків спеціалістів (щодо якості та придатності запасів, доцільності їх придбання, списання).

У ході контролю використовуються акти ревізій та перевірок запасів, складені відповідними контролюючими органами, а також інформація, одержана в ході попереднього контролю. Ці джерела інформації мають допоміжний характер, проте їх дослідження дає можливість встановити місця підвищеного інформаційного ризику.

Контроль наявності і руху ПММ здійснюється не тільки з ініціативи внутрішнього управління, але і зі сторони держави.

З 01.07.2019, серед осіб, які реалізують пальне згідно з пп. 14.1.212 ПКУ, опинилися ті, хто використовує пальне для власного споживання. На таких суб'єктів господарювання поширюється обов'язок до вказаної дати зареєструватися платниками акцизу та зареєструвати місця зберігання пального – акцизні склади. З позиції державних контролерів, «суб'єкт господарювання, який використовує пальне виключно для потреб власного споживання, вважається особою, що реалізує пальне, за умови, що є розпорядником акцизного складу».

Відповідно до п.п 14.1.6 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України від № 2755-VI (далі – ПКУ) [47] зі змінами та доповненнями акцизний склад – це:

а) спеціально обладнані приміщення на обмеженій території (далі – приміщення), розташовані на митній території України, де під контролем

постійних представників контролюючого органу розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шляхом вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, пакування, фасування, зберігання, одержання чи видачі, а також реалізації спирту етилового, горілки та лікеро-горілчаних виробів;

б) приміщення або територія на митній території України, де розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шляхом вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, навантаження-розвантаження, зберігання, реалізації пального [47].

За звичайних обставин, ХХХххХхххххх, щоб стати платником акцизного податку з реалізації пального, подав до податкової служби за основним місцем реєстрації заяву в електронному вигляді. Строк такого подання – не пізніше ніж за 3 дні до початку здійснення реалізації пального.

На ХХХххХхххххх на акцизному складі встановлено лічильники.

ХХХххХхххххх», як розпорядник акцизного складу обладнало акцизні склади витратомірами-лічильниками та/або рівнемірами-лічильниками та зареєстрували їх в Єдиному державному реєстрі витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників рівня пального у резервуарі (далі – Єдиний держреєстр).

Резервуари, витратоміри-лічильники та рівнеміри-лічильники реєструють у Єдиному держреєстрі на підставі Довідки про розпорядника акцизного складу пального, акцизні склади пального, розташовані на них резервуари пального, витратоміри та рівнеміри. Довідку подають окремо щодо кожного акцизного складу.

Розпорядники акцизних складів зобов'язані на кожному акцизному складі щоденно (крім днів, у які акцизний склад не працює) формувати дані про фактичні залишки пального на початок та кінець звітної доби та про добові фактичні обсяги отриманого й реалізованого пального в розрізі кодів товарних підкатегорій згідно з УКТ ЗЕД у літрах, приведених до температури 15°C. Дані про фактичні залишки пального та про обсяг обігу пального подають до

податкової служби не пізніше 23 години 59 хвилин доби, що настає за звітною добою (пп. 230.1.3 ПКУ).

Здійснивши аналіз Звіту про фінансові результати XXXxxXxxxxxx та Приміток до фінансової звітності, можна зазначити, що пально-мастильні матеріали входять до складу виробничих запасів XXXxxXxxxxxx і займають значну питому вагу в складі товарно-матеріальних цінностей несільськогосподарського призначення (таблиця 2.8):

Таблиця 2.8

Склад та структура запасів несільськогосподарського призначення
XXXxxXxxxxxx за 2023-2024 роки

показники	2023 рік		2024 рік		відхилення	
	Тис грн	%	Тис грн	%	2024/2023	
					Тис грн	%
Сировина і матеріали	336	7,1	497	9,7	161	2,6
Паливо	3956	84,6	4238	81,7	282	-2,9
Будівельні матеріали	45	1,0	57	1,0	12	-
Запасні частини	188	4,2	218	4,3	30	0,1
Малоцінні та швидкозношувані предмети	145	3,1	171	3,3	26	0,2
Разом	4670	100	5188	100	518	-

Отже, згідно таблиці 2,8 у 2023-2024 році найбільшу питому частку запасів у складі ТМЦ несільськогосподарського призначення склали пально-мастильні матеріали 84,6%, і 81,7 % відповідно, а найменшу – будівельні матеріали – 1,0 %.

Для оцінки ефективності управління запасами в кооперативі ми проаналізували динаміку оборотності пально-мастильних матеріалів (табл.2.9).

Таким чином, коефіцієнт оборотності ПММ у 2023 році становив 36,8 днів. Тоді як у 2023 році показник зріс на 7,9. Коефіцієнт закріплення виробничих запасів обернений до коефіцієнту оборотності та його зниження на 0,13 протягом 2023-2024 рр. позитивне явище для підприємства.

Таблиця 2.9

Динаміка оборотності матеріалів ХХХххХххххххх за 2023-2024 роки

Показники	2023 рік	2024 рік	Відхилення
			2024/ 2023
1. Матеріальні витрати в складі собівартості реалізованої продукції, тис. грн	42643,00	57405,00	14762,00
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	145816	189380	43564
3. Середньорічний залишок ППМ, тис. грн	3956	4238	282
4. Коефіцієнт оборотності ПММ	36,8	44,7	7,9
5. Тривалість обороту ПММ, днів	9,8	8,2	1,6
6. Коефіцієнт закріплення	0,03	0,02	-0,01

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ XXXXXXXXXXXXX

3.1 Удосконалення обліку пально-мастильних матеріалів в контексті формування облікової політики

Паливо є одним із стратегічних ресурсів підприємства, впливаючи на його безперебійне функціонування, ефективність, продуктивність та фінансову стабільність. Без своєчасного та якісного постачання палива виробничі процеси можуть зупинитись, що негативно впливає на продуктивність і виконання виробничих планів. Особливо важливим зазначене є з погляду агротехнічних строків виконання основних сільськогосподарських робіт [12].

Нафтопродукти, як складова палива, є у складі матеріальних витрат, які входять до собівартості продукції. Їхня питома вага є досить значною, що вимагає відповідного ефективного управління рухом палива задля оптимізації витрат. Оперативний облік і контроль залишків палива на підприємстві має забезпечити достатній обсяг наявності такого ресурсу, особливо в найбільш активні виробничі періоди сільськогосподарських підприємств, а також попередження та мінімізацію втрат і розкрадань. Забезпечення належних умов зберігання та відповідний облік палива — це не лише економічна, а й юридична вимога.

При формуванні Наказу про облікову політику підприємства важливе значення має формування робочого плану рахунків, визначення системи субрахунків з врахуванням галузевих особливостей суб'єкта господарювання. Для організації ефективного обліку та контролю за рухом палива, правильного нарахування зарплати водіям та підтвердження податкових витрат, пов'язаних з експлуатацією вантажного транспорту особливу увагу слід приділяти

оформленню первинних документів та нормативно-правовому забезпеченню транспортних операцій.

Для обліку пально-мастильних матеріалів, що не належать підприємству, Планом рахунків [46] передбачено використання позабалансового рахунку 02 «Активи на відповідальному зберіганні», призначеного для обліку цінностей, які тимчасово знаходяться на підприємстві та не є його власністю, прийняті на комісію, у переробку, до монтажу, у довірче управління.

Облік власних ПММ ведеться на рахунку 203 в розрізі аналітичних рахунків, які кожне підприємство відкриває самостійно і регламентує в робочому плані рахунків і в Наказі про облікову політику. Облік цих цінностей ведеться за цінами, що передбачені в договорах, приймально-передавальних актах тощо.

Всі товарно-матеріальні цінності, що обліковуються на цьому рахунку, підлягають інвентаризації в порядку і в строки, передбачені наказом про облікову політику, а також планом проведення інвентаризації [30]. До рахунку 203 рекомендується відкриття наступних субрахунків.

На субрахунку 2031 «Рідке пальне (нафтопродукти)» відображається надходження пального, що перебуває у рідкому стану, це бензин, дизельне пальне, керосин, мазут тощо, що перебувають на складах підприємства, у баках автомобілів, талонах, на паливних картках.

На субрахунку 2032 «Тверде пальне» відображається тверде природне викопне паливо (торф, буре та кам'яне вугілля, антрацит, горючі сланці), дрова, відходи сільськогосподарського виробництва та штучне вугілля (кокс, напівкокс, торфові та кам'яновугільні брикети, деревне вугілля).

На субрахунку 2033 «Газоподібне пальне» відображається газ природний, генераторний, доменний, коксовий та інші, пропан-бутанові суміші, біогаз.

На субрахунку 2034 «Інші види пального» відображаються ті види пального, що не увійшли в три попередні позиції.

На субрахунку 2035 «Мастильні матеріали» відображаються мастила та олива, такі як моторні, трансмісійні, індустріальні, компресорні, електроізоляційні, приладові тощо.

На субрахунку 2036 «Технічні рідини» відображають охолоджувальні рідини, гальмівні, амортизаторні, скломиючі, рідини для видалення нагару з деталей двигуна тощо.

На субрахунку 2037 «Паливні присадки» відображають антиокисні, миючо-диспергуючі, антифрикційні, депресорні, протипінні, миючі, антикорозійні, протизадирні, комплексні та інші види присадок. Їх добавляють до пального та мастил для запобігання зміні складу властивостей, поліпшення їхніх експлуатаційних характеристик пального та мастильних матеріалів.

На субрахунку 2038 «Відпрацьовані ПММ» відображаються гідравлічні, моторні, трансмісійні та інші мастила (оливи), гальмівні та інші рідини для ізоляції і теплопередачі, які стали непридатними для такого використання, для якого вони спочатку призначалися, включені як небезпечні відходи до розділу А Жовтого переліку відходів.

Підприємство, внаслідок діяльності якого утворилися відпрацьовані мастила (оливи), повинно:

- забезпечувати роздільне збирання (накопичення) відпрацьованих мастил (олив) згідно із законодавством у сфері поводження з небезпечними відходами та умовами відповідних договорів із переробниками відпрацьованих мастил (олив) на їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізацію та/або знешкодження;

- забезпечують здавання відпрацьованих мастил (олив) на приймальні пункти або безпосередньо переробникам відпрацьованих мастил (олив);

- здійснюють первинний облік щодо придбаних мастил (олив), їх використання, подальшого поводження з відпрацьованими мастилами (оливами) та подають щокварталу до 10-го числа наступного місяця до Держекоінспекції інформацію про стан поводження з відпрацьованими мастилами (оливами) [49].

У бухгалтерському обліку витрати на утилізацію використаних мастил (олив) доцільно відносити до інших операційних витрат, пов'язаних із господарською діяльністю платника. Згідно з Податковим кодексом України [47], витрати, понесені на утилізацію відпрацьованих мастил (олив), визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені, згідно з правилами ведення бухгалтерського обліку.

Відповідно, датою таких витрат є період понесення. Витрати, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів.

Фактична витрата палива коливається в широких межах залежно від багатьох чинників зі змінами умов експлуатації тощо. Ці коливання мають враховуватися застосуванням додаткових норм витрат палива та коригуючих коефіцієнтів, передбачених Нормами, під час розрахунків підприємством нормативних витрат палива.

Якщо фактична витрата палива суттєво відрізняється від нормативної, це може служити приводом для перевірки врахування всіх причетних чинників і, в разі потреби, змін у застосуванні коригувальних коефіцієнтів і значень норм додаткового споживання палива, щоб привести їх перелік і значення у відповідність із реальними умовами експлуатації (наприклад, експлуатація автомобіля переважно в умовах численних та тривалих заторів у місті тощо).

Установлення підприємствами об'єктивних нормативних витрат палива відповідно до методології, що надається Нормами, є, безумовно, важливим для обґрунтованого визначення собівартості перевезень та загалом собівартості продукції, що постачається споживачам автомобільним транспортом, собівартості послуг з перевезення пасажирів, аргументованого визначення бази оподаткування суб'єктів господарювання тощо, найважливіше те, що Норми є інструментом економії витрат енергетичних ресурсів в Україні. Чинна система нормування забезпечує єдині методичні підходи до визначення нормативних витрат палива і мастильних матеріалів, дає змогу суб'єктам господарювання самостійно встановлювати їх нормативні витрати у певних межах залежно від

умов експлуатації і водночас сприяє встановленню прозорих, справедливих і рівних відносин між власниками та водіями транспортних засобів.

Підприємствам, які використовують автотранспорт у своїй діяльності в холодну пору року, необхідно: видати наказ про застосування поправочних коефіцієнтів, у якому затвердити порядок їх застосування і призначити відповідального за фіксацію температури навколишнього середовища (якщо заміри проводяться підприємством самостійно). В обліку слід відображати заміну шин залежно від варіанта організації обліку, якщо підприємство орендує автомобільний транспорт (орендар) та має витрати на заміну шин, воно відображає на податковий кредит із ПДВ без нарахування зобов'язань за виконання двох умов: орендований автомобіль використовується орендарем у господарській діяльності в оподатковуваних операціях; у договорі обов'язок із заміни шин не покладений на орендодавця.

Отже, списання палива і мастильних матеріалів, автомобільних шин дорожнім транспортом суб'єктів господарювання незалежно від відомчої підпорядкованості, форми власності або форми оподаткування доцільно здійснювати відповідно до Норм за єдиною прозорою системою. Застосування підприємством нормативних витрат палива, що перевищують гранично допустимі значення, встановлені Нормами, або безконтрольне списання палива і мастильних матеріалів за «фактичними витратами» є неприйнятним в Україні, оскільки це створює умови для зловживань. Невикористання таких норм матиме серйозні негативні наслідки для економіки країни, зокрема: підвищення собівартості транспортних послуг і загалом продукції, що перевозиться автомобільним транспортом, ухилення суб'єктів господарювання від сплати податків, нецільове використання палива, загалом надмірне та неефективне споживання Україною енергетичних ресурсів тощо.

3.2 Впровадження автоматизованих систем для обліку та контролю палива на підприємстві

Дієвим інструментом для підвищення фінансової дисципліни й оптимізації витрат пально-мастильних матеріалів на підприємстві є впровадження систем автоматизації контролю та обліку палива. Такі рішення стають незамінними у сучасних реаліях, коли кожен літр пального має бути «видимим»: від моменту надходження до списання на конкретну одиницю техніки.

Автоматизація процесів руху пально-мастильних матеріалів вирішує такі проблеми, як, нераціональне використання ресурсів, можливість фіктивного списання та виникнення неузгоджених даних у бухгалтерії. Традиційні методи контролю, засновані на паперовій документації та ручному введенні, не тільки трудомісткі, а й створюють ризик зловживань, неточностей та недобросовісних списань.

Автоматизація процесів на підприємствах, зокрема щодо руху пально-мастильних матеріалів, несе значні витрати на придбання і обслуговування програмних продуктів, але, зважаючи на це, власники бізнесу повинні оцінити всі критерії доцільності такого впровадження. (табл 3.1).

Таблиця 3.1

Критерії оцінки доцільності впровадження автоматизації руху і наявності ПММ на підприємстві

Критерій	характеристика
Переваги автоматизації	Ідентифікацію водія чи техніки при заправці (RFID-карти, PIN-коди). Лічильники, що фіксують обсяг, час, тип ПММ при кожній операції. Автоматичне передавання даних у звіти та облікову програму. Можливість формування інтегрованих аналітичних звітів за різними параметрами: водії, маршрути, машини, паливні колонки тощо. Сповіщення про перевищення встановлених норм та аналіз KPI.
Реалізація та функціональність	Сучасні системи, такі як BAS, FreeTrack, Piusi або власні розроблені комплекси, інтегруються з програмним забезпеченням підприємства для повного контролю всього циклу обігу пального. Дані зберігаються

	<p>автоматично, коригуються у разі перебоїв зв'язку, а кожна операція ідентифікується, фіксується в електронному журналі й миттєво відображається у звітності.</p> <p>Додатково інноваційні методи включають:</p> <p>Читання інформації з CAN-шини транспортних засобів.</p> <p>Датчики витрати, інтегровані з GPS-технологіями.</p> <p>Автоматизовану систему формування звітів за заданими параметрами — пробігу, витрат, заправок тощо.</p>
Ефект та доцільність впровадження	<p>Результатом стає прозоре та контрольоване управління витратами, зменшення впливу людського фактора, зниження ризику фальсифікацій, мінімізація втрат та підвищення точності обліку. Автоматизація сприяє впровадженню культури раціонального споживання ресурсів й дозволяє оперативно приймати управлінські рішення на основі об'єктивних даних.</p>

Компанія, яка спеціалізується на впровадженні, налаштуванні та техпідтримці супутникового моніторингу транспорту – FreeTrack - це система GPS моніторингу транспорту в Україні [53] . Її програмні продукти мають переваги при автоматизації управління паливом на підприємстві:

1. Оптимізація процесу заправки та зменшення штату допоміжного персоналу. Системи автоматичного управління паливорозливними колонками, в першу чергу впроваджує самообслуговування при заправці (без участі оператора). Заправки здійснюється безпосередньо водіями за допомогою персональних ідентифікаційних карток.

2. Повний контроль обігу пального. Пальне на підприємстві автоматично відстежується та обліковується програмою. Інформація в режимі реального часу передається на комп'ютер відповідального працівника або на сервер. У випадку відсутності зв'язку або при вимкненні живлення всі операції, дані зберігаються на жорсткому диску обладнання й будуть негайно надіслані на сервер, з моменту відновлення зв'язку.

3. Оптимізація процесу обліку та звітності. Вся обліково-звітна інформація зберігається на сервері та доступна онлайн, у будь-який момент. Інтерфейс програмного забезпечення доступний та простий у користуванні.

Документальне оформлення не вимагає спеціальної підготовки для персоналу (розраховане на рівень звичайного користувача ПК).

Також автоматизація процесів забезпечує віддалений контроль і управління палимим. Місце розташування паливороздавальних потужностей та резервуарів не має значення, програма забезпечує віддалений доступ до них з будь-якого пристрою підключеного до Інтернету [53].

Система обліку операцій із придбання ПММ на сучасних підприємствах потребує суттєвого оновлення в умовах цифрової трансформації економіки. Традиційні форми ведення обліку, що ґрунтуються на паперовому документообігу та ручному опрацюванні даних, не відповідають вимогам оперативності, достовірності та аналітичності, необхідним для ефективного управління витратами. Ключовим напрямом удосконалення є впровадження цифрових інструментів у процеси документування, відображення й контролю операцій із придбання ПММ.

Використання сучасних автоматизованих систем контролю пального - не лише технічне нововведення, а й стратегічний вектор розвитку будь-якого підприємства, зацікавленого в ефективному управлінні ресурсами

ВИСНОВКИ

Сільськогосподарські підприємства в Україні є важливим інструментом розвитку сільських територій та підвищення ефективності аграрного виробництва. Вони забезпечують об'єднання ресурсів, доступ до нових технологій та ринків збуту, що суттєво впливає на стабільність і прибутковість фермерських господарств.

Перспективи розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні в найближчі роки пов'язані з інтеграцією інноваційних технологій, підвищенням рівня освіти і кваліфікації аграріїв, а також посиленням державної підтримки. Важливим напрямом є розвиток екологічно чистого виробництва та органічного землеробства, що відповідає світовим трендам і відкриває нові ринки збуту.

З експлуатацією автотранспорту сільськогосподарського підприємства пов'язані специфічні витрати товарно-матеріальних цінностей, зокрема:

- витрати на ПММ за встановленими нормами до фактичного пробігу автомобіля або часу роботи;
- витрати на проведення технічного огляду, проведення ремонту, придбання запчастин;
- витрати, пов'язані із заміною шин, акумуляторів, забезпеченням наявності в автомобілях вогнегасників й аптечок;

У ринкових умовах господарювання побудова обліку виробничих запасів залежить насамперед від стану нормативно-правової бази. Чинний порядок організації бухгалтерського обліку виробничих запасів, зокрема пально-мастильних матеріалів, регламентований відповідними законодавчими та нормативними документами.

Проведення контролю виробничих запасів має на меті встановлення і підтвердження висновком дотримання суб'єктом господарювання вимог

чинного законодавства, яке регулює бухгалтерський та податковий облік із цього питання.

До предмета контролю виробничих запасів належать процеси та явища, відображені документально, пов'язані з рухом виробничих запасів, їх залишками, оцінкою тощо.

Нафтопродукти, як складова палива, є у складі матеріальних витрат, які входять до собівартості продукції. Їхня питома вага є досить значною, що вимагає відповідного ефективного управління рухом палива задля оптимізації витрат. Оперативний облік і контроль залишків палива на підприємстві має забезпечити достатній обсяг наявності такого ресурсу, особливо в найбільш активні виробничі періоди сільськогосподарських підприємств, а також попередження та мінімізацію втрат і розкрадань. Забезпечення належних умов зберігання та відповідний облік палива - це не лише економічна, а й юридична вимога. Списання палива і мастильних матеріалів, автомобільних шин дорожнім транспортом суб'єктів господарювання незалежно від відомчої підпорядкованості, форми власності або форми оподаткування доцільно здійснювати відповідно до Норм за єдиною прозорою системою. Застосування підприємством нормативних витрат палива, що перевищують гранично допустимі значення, встановлені Нормами, або безконтрольне списання палива і мастильних матеріалів за «фактичними витратами» є неприйнятним в Україні, оскільки це створює умови для зловживань.

Актуальним інструментом для підвищення фінансової дисципліни й оптимізації витрат пально-мастильних матеріалів на підприємстві є впровадження систем автоматизації контролю та обліку палива.

Автоматизація процесів руху пально-мастильних матеріалів вирішує такі проблеми, як, нераціональне використання ресурсів, можливість фіктивного списання та виникнення неузгоджених даних у бухгалтерії. Традиційні методи контролю, засновані на паперовій документації та ручному введенні, не тільки трудомісткі, а й створюють ризик зловживань, неточностей та недобросовісних списань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акцизні склади пального: коли та як реєструвати. <https://buhplatforma.com.ua/article/7665-yak-stati-platnikom-palivnogo-aktsiz-zarestruvati-aktsizn-skladi-lchilniki>
2. Акцизний склад власника пального після 01.07.2019: кому потрібен і як зареєструвати. *Interbuh. Газета* № 107 / 2019 <https://interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/130403>
3. Бегмат С. О. Організація обліку обігу пального. *Розвиток бухгалтерського обліку, оподаткування і контролю в умовах інтеграційних процесів*: Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 22-23 жовт. 2020 р. Херсон, 2020. С. 96-97.
4. Безверхий К. Деякі питання організації обліку паливно-мастильних матеріалів: розрахунки за паливними картками. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2019. № 8. С. 14–21.
5. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. (для студ. спец. 071 Облік і оподаткування) / М-во освіти і науки України, Західноукр. нац. ун-т. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. 208 с.
6. Бурдюк Н. Роль документообігу у створенні ефективної системи обліку запасів. *Економічний аналіз*. 2019. № 6. С. 39–42.
7. Ганас Л. М. Концептуальні засади управління виробничими запасами. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"* / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львівська політехніка" ; відп. ред. Є. В. Крикавський. Львів, 2012. № 749 : Логістика. С. 11-18. Бібліогр.: с. 17-18.
8. Гладій І.О., Коцераба Н.В. Особливості документального оформлення обліку паливно-мастильних матеріалів. *Подільській науковий вісник*. 2018. № 4. С. 34–41.
9. Гога І. Г. Особливості обліку паливно-мастильних матеріалів. *Управління розвитком*. 2013. № 23. С. 53-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2013_23_24 (дата звернення: 30.10.2025)

10. Головацька С. І., Бурдейна Л. В. Особливості обліку та оцінки виробничих запасів підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 973-976. URL: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/197.pdf> (дата звернення: 4.11.2025)
11. Граб О. Особливості обліку палива на підприємстві. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів, 19 лист. 2014 р. Луцьк, 2014. С. 287-288. Бібліогр.: 5 назв.
12. Гуцаленко Л. В., Чебан Ю. Ю., Терянік Д. О., Задорожняк В. А., Організація контролю за рухом палива в системі управління підприємством *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*, №50 (2025), 53-59 DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V50\(2025\)-07](https://doi.org/10.31521/modecon.V50(2025)-07) (дата звернення: 4.09.2025)
13. Донченко О. Акт про вилучення товарно-матеріальних цінностей. *Секретар-референт*: [укр. вид.]. 2012. № 9. С. 28-32.
14. Експлуатаційні норми середнього ресурсу пневматичних шин колісних транспортних засобів і спеціальних машин, виконаних на колісних шасі, затверджені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України від 20.05.2006 р. № 488.
15. Завитій О. Роль фінансової діагностики в діяльності підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2022. Випуск 1-2. С. 33-41. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.01.033>
16. Загородній А. Г., Яремко І. Й., Пилипенко Л. М., Мороз А. С. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності : підручник : [для студентів ВНЗ] / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т "Львівська політехніка". Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2020. 320 с.
17. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 30.09.2023).

18. Закон про автотранспорт – Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 р. № 2344-III.

19. Зарудна Н. Я. Облік і аналіз процесу постачання матеріальних цінностей : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2013. 20 с.

20. Захарчук О. В., Вишневецька О. В. Аналіз ринку пально-мастильних матеріалів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 5(1). С. 181-184. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5\(1\)_45](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_5(1)_45) (дата звернення: 3.10.2025)

21. Здирко Н.Г. Удосконалення методичного забезпечення обліку пального на підприємстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 35. С. 111–118.

22. Золотухін О. Спецтехніка на підприємстві: податковий облік використаного палива, виконаної роботи. *Вісник податкової служби України*. 2013. № 19. С. 22-29. Бібліогр.: 9 назв.

23. Зубілевич С. Я., Мазіна О. І., Рогозний С. А., Карпачова О. В. Міжнародні стандарти фінансової звітності : корот. курс для практиків. Харків : Фактор-Друк, 2020. 368 с.

24. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 30.10.2025).

25. Інструкція про порядок приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку нафти і нафтопродуктів на підприємствах і організаціях України, затверджена наказом Міністерства палива та енергетики України, Міністерства економіки України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 20.05.2008 р. № 281/171/578/155.

26. Коба О. В. Організація обліку паливно-мастильних матеріалів на підприємстві. *Молодий вчений*. 2020. № 12(2). С. 127-131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12(2)_9) (дата звернення: 13.09.2025)
27. Коваленко Л. В. За витратами палива потрібний контроль. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 123-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_38_154 (дата звернення: 13.09.2025)
28. Козловська Т. Ф. Можливості оцінки ризику займання паливно-мастильних матеріалів в екстремальних умовах. IV Міжнар. наук. практ. конф. «Авіація, промисловість, суспільство», 18 трав. 2023 р. Кременчук, 2023. С. 197-201. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/28c4df29-5537-4b9b-8cea-84f9a7b91840/content> (дата звернення: 14.10.2025).
29. Костирко Р. О. Комплексний підхід до стратегічного аналізу потенціалу фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта. *Вісник Нац. університету "Львівська Політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2007. № 578. С. 141 -145.
30. Крисенко Т. Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей на підприємстві: на допомогу офіс-менеджеру. *Довідник секретаря та офіс-менеджера*. 2007. № 12. С. 80-85. Закінч. Поч. див.: № 11, 2007.
31. Крупка Я. Д., Кулинич М. Б., Сафарова А. Т. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності : навч. посіб. для студентів усіх форм навчання спец. 071 «Облік і оподаткування» / М-во освіти і науки України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 452 с.
32. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. / М. Я. Коробов – 2-е вид., стер. – К.: Знання, 2017.- 379 с.
33. Лисий Б. М., Сулима О. С., Лисенко Т. І. Підвищення точності вимірювання та особливості метрологічного забезпечення автоматизованих систем обліку паливно-енергетичних ресурсів. *Український метрологічний*

журнал. 2016. № 4. С. 32-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Umlzh_2016_4_12
(дата звернення: 3.10.2025)

34. Логвин О.О. Поняття та сутність запасів у логістичній системі виробничого підприємства. Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>

35. Лупенко Ю.О., Ходаківська О.В., Нечипоренко О. М., Шпикуляк О. Г. Стан і тенденції розвитку сільського господарства в структурі національної економіки України. *Наукові горизонти*. 2022. Том 25, № 26. С. 121-128 [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(6\).2022.121-128](https://doi.org/10.48077/scihor.25(6).2022.121-128)

36. Меліхова Т. О., Філатова А. І. Методологічні аспекти організації обліку та аудиту матеріалів та палива на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. № 21. С. 26-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2020_21_6 (дата звернення: 3.09.2025)

37. Мілько Л. В. Питання вдосконалення обліку виробничих запасів/ Л.В. Мілько. [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2423/1.pdf>

38. Наказ Міністерства транспорту України та Державного департаменту автомобільного транспорту України «Про затвердження норм витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті» від 10.02.1998 № 43. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0043361-98> (дата звернення: 30.11.2023).

39. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73. – URL : <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення 05.11.2025)

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» Наказ міністерства фінансів України від № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua (дата звернення 05.11.2025)

41. Овдієнко О. Світовий досвід контролю ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів при їх споживання. *Енергетика та електрифікація*. 2016. № 10. С. 37-40. Бібліогр.: 6 назв.
42. Особливості списання ПММ за талонами. *Інтерактивна бухгалтерія*. 2018. № 85. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/8402> (дата звернення: 07.09.2025).
43. Панченко В. І. Робота обслуговувального персоналу в резервуарному парку складу паливно-мастильних матеріалів. *Безпека життєдіяльності*. 2018. № 8. С. 24.
44. Петришина Н. С., Голод Т. А. Удосконалення організації обліку товарно-матеріальних цінностей в умовах автоматизації. *Наука й економіка*. 2016. Вип. 1. С. 13-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2016_1_4 (дата звернення: 4.09.2025)
45. Пилипенко К. А., Бегмат С. О. Складові облікової політики щодо паливномастильних матеріалів. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2. С. 118–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2020_2_20 (дата звернення: 3.09.2025)
46. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99> (дата звернення: 30.10.2025).
47. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.11.2025).
48. Покліцька С. А. Управління виробничими запасами підприємства. *Вісник* : [збірник] / Київ. ін-т бізнесу і технологій ; [відповід. за вип. Р. О. Язиніна, Л. В. Терехова]. Київ, 2018. Вип. 2 (36). С. 130-131. Бібліогр.: 2 назви.
49. Порядок збирання, перевезення, зберігання, оброблення (перероблення), утилізації та/або знешкодження відпрацьованих мастил (олив) від 17 грудня 2012 р. № 1221. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2012-p> (дата звернення: 30.11.2025).

50. Правила надання послуг з технічного обслуговування і ремонту автомобільних транспортних засобів, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 11.11.2002 р. № 792.

51. Садовська І. Б., Бляхарчук М. О. Облікова політика в управлінні підприємством: методика і практика : монографія. Луцьк : Волин. обл. друк., 2018. 298 с.

52. Савич О. П. Сучасні тенденції і перспективи розвитку глобального автомобільного ринку. *Ефективна економіка* № 10, 2016

53. Системи управління паливом на підприємстві. FreeTrack.ua. 2024. <https://freetrack.ua/systemy-upravlinnya-palnym-na-pidpryjemstvi/> (дата звернення: 3.11.2025).

54. Снісар О. О. Вибуття паливно-мастильних матеріалів: порядок відображення в бухгалтерському обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 3(24). С. 455-465. URL: [https://doi.org/10.26642/pbo-2012-3\(24\)-455-465](https://doi.org/10.26642/pbo-2012-3(24)-455-465) (дата звернення: 8.11.2025).

55. Снісар О. О. Нормативно-правове забезпечення обліку та контролю паливно-мастильних матеріалів. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2012. Вип. 14. С. 214-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2012_14_50 (дата звернення: 4.10.2025).

56. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року. *Агробізнес сьогодні*. 2025. URL: <https://bit.ly/3JmjMpi> (дата звернення: 5.11.2025).

57. Терешкович Б. Автоматизація процесів управління запасами. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. студ. і асп. (14-15 трав. 2014 р.). Луцьк, 2014. Т. 1. С. 423-425. Бібліогр.: 4 назви.

58. Ткаченко Н. М. Законодавчі зміни та новації в бухгалтерському обліку, їх вплив на створення умов проведення реформ в оподаткуванні. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1. С. 142-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2021_1_21 (дата звернення: 14.11.2025).

59. Товстопят Ю. Паливо за талонами: нюанси використання схеми. *Бухгалтер* 911. 2018. № 16. URL: <https://buhgalter911.com/uk/journals/buh911/2018/april/issue-16/article-35791.html> (дата звернення: 1.12.2025).
60. Трихліб О. Д. Удосконалення вимірів рівня палива при автоматизованому контролі його витрати. *Збірник наукових праць Української державної академії залізничного транспорту*. 2013. Вип. 136. С. 130-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpudazt_2013_136_25 (дата звернення: 3.11.2025).
61. Шевченко, Л. Я., Мулява, В. Р. Сутність виробничих запасів, проблеми обліку та напрями його вдосконалення на підприємстві. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4(102). С. 72–76. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-4\(102\)-72-76](https://doi.org/10.26642/ema-2022-4(102)-72-76) (дата звернення: 01.11.2025).
62. Шмиголь Н. М., Антонюк А. А., Нестеренко А. А. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2015. № 5. С. 102-106. Бібліогр.: 6 назв.
63. Юрченко О. А. Облік паливно-мастильних матеріалів на підприємстві в умовах цифрової трансформації економіки. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 16. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17400371> (дата звернення: 02.11.2025).
64. Ярмолюк О. Ф., Дмитренко О. М., Вітер С. А. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. *Облік і фінанси*. 2021. № 1. С. 44-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2021_1_8 (дата звернення: 4.11.2025).
65. Лахай К. Впровадження автоматизованих систем для обліку та контролю палива на підприємстві. Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (21 листопада 2025 р.) с. 105-106.

ДОДАТКИ